

Kitaplıklar ve Unutulmaz Bir Tutkun

Halk kitaplığı, halkın bilincine maya çalınan yerdir. Toplamlar, belli bir uygarlık düzeyine kitapsız, kitaplıksız ulaşamaz. Ancak, göstermelik kitaplıktan kaçınalım.

SAMİ GÜRTÜRK *Emekli Felsefe Öğretmeni*

Bundan 15 yıl önce bugün, 27 aralık 1968'de, Türk halk kütüphaneciliği kurucusunu, bu alanda çalışanlarsa Aziz Babalarını yitirmişti. Kimdi bu Aziz Baba ya da Aziz Berker? Tamı tamına 25 yıl kütüphaneciliğimize, Kütüphaneler Müdürü ve Genel Müdürü olarak emek ve gönül vermiş bir insandı o. Bir gazete de okumuştum: Lufthansa'nın Alman Havayolları'nın 12 yıl Avrupa Genel Müdürlüğü'nde bulunmuş olan Herr Dr. Rudolf Lapp'a İtalyan hükümeti "Büyük Şövalye" nişanını vermiş. Oysa Aziz Berker 12 değil 25 yıldan da fazla halk ve çocuk kitaplıklarımızın başı olarak hizmet etti. Sonra, onun hizmetini yalnızca aynı görevde uzun süre kalma rekoru olarak görmek de yanlış bir değerlendirmedir olur. Gerçi hızlı bir değişim içinde olan ülkemizde, çeşitli politik etkinliklerin birçok değeri ezdiği, sildiği düşünülürse, 25 yıl aynı makamda, bir ülkü uğruna sürekli çaba harcama olanağını, hem de eğilmeden korumak her babayığının harcı değildir. Ama asıl belirtilmesi gereken yıllardan çok onun yaptıklarıdır.

GÖREVE GETİRİŞİ

Kendisi 1938 yılında ilköğre-

tim müfettişliğinden alınarak bu göreve getirildiğinde Türkiye'de halk kitaplığı yoktu denilebilir.

Gerçi kamuya açık üç-beş kütüphanemiz vardı. Ama bunların hiç biri Batılıların 'Publis Library' diye adlandırdıkları türden halk kitaplığı değildi. Başka bir anlatımla o kitaplıklar, Doç. Dr. Özer Soysal'ın da nitelediği anlamda "etkili bir kitale iletişim aracı" durumunda değildi kitaplıklarımız.

Toplamlar belli bir uygarlık düzeyine ulaşırlarken kitaplık kurma işine büyük ölçüde önem veriyorlar. Bu konuda Lissner, "Uygarlık Tarihi" adlı yapıtının 151-153. sayfalarında şunları yazıyor: "Çin, uygarlığının en yüksek düzeyine ulaştığında imparatorluğunun kitaplığında 54 bin kitap vardı. Bu sayı Tong Sülâlesinin egemenlik yıllarında 200 bine yükseldi. "İskenderiye ve Bergama kitaplıkları da birer uygarlık anıtlarıdır. Ancak, kitaplıklarla ilgili tarih araştırmalarından doğan bir gerçek daha var: Hangi ülkede demokratik anlayış filizlenmiş ise o ülkede halk kitapları kurulmaktadır. Neden? Çünkü, bir halk yönetimi olan demokrasi, halkın oku-

masına da önem vermek zorundadır, o yönetimin anlaşılıp benimsenmesi gereğiyle. Çünkü halk kitaplığı, halkın bilincine maya çalınan yerdir. Toplumsal adalet ilkesi bu hizmet kesimindedir. Gösterişsiz, ama en anlamlı biçimde bir kuruluşur halk kitaplığı. (Özer Soysal).

Kitaplıkların ve özellikle halk kitaplıklarının önemine, kısa ve eksik de olsa, böylece değindikten sonra sözü şuraya getirmek istiyorum: Aziz Berker'den önce yurdumuzda gerçek anlamıyla bir halk kitaplığı yoktu. (İzmir'in Milli Kütüphanesi bir bakıma halk kitaplığı niteliğindedir). O, bir yandan bulduklarını halk kitaplığına dönüştürürken, bir yandan da yüzlerce halk ve çocuk kitaplığının kurulup gelişmesini sağladı. (Bayazıt Devlet Kitaplığı değişik bir kurumdur.

Ve Aziz Berker'in onda da emeği çoktur.) Yüzyıllardan beri varolan klasik yazma yapıtlar kitaplıklarının yeni bir anlayışla düzenlenip geliştirilmeleri de onun başlıca uğraş alanlarının bir başka bölümüydü. (Örnek: Süleymaniye Kitaplığı.)

BAŞARISININ GİZLERİ

Prof. Dr. Osman Ersoy'un da

dediği gibi, eğitim, sağlık, ulaştırma ve benzeri hizmetlerden yoksun bir toplumun kitaplık kurması ve yaşatması çok güç bir iştir. Gerçek bu olunca acaba Aziz Berker nasıl başardı bunca işi? İlkın, onun çalışmalarının bir tür gizine, sırrına değineyim: Eskiden ne bir Kültür Bakanlığı vardı, ne de bir Kültür Müsteşarlığı. Kütüphaneler Müdürlüğü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı küçük ve önemsiz bir bölümdü. Buna karşılık Aziz Berker, başta karakter, sonra da boyu posu ve hatta sesinin tonuyla, Bakanlığın Aziz Abi'si idi. Onun 25. Genel Müdürlüğü'nün kutlanması için düzenlenen bakanlık içi toplantıda zamanın müsteşarı şöyle demişti:

"Bu bakanlığa geldiğimden beri Aziz Abi'den çok şey öğrendim. Bunların en önemlisi nedir biliyor musunuz arkadaşlar?

Koşullar ne olursa olsun, her şey karşı, amaç doğrultusunda işleri yürütebilmek. Çoğunuz bilirsiniz, bakanlığımız her yıl bütçe bakımından sıkıntılar içindedir. Bu nedenle de ben, bağlı kuruluşlarımızın ödeneklerini son derece titizlikle sınırlı tutmaya çalışırım. Buna karşın, bir de bakarım ki, Aziz Abi beni hep oyuna getirmiş, koparmak istediği para, kadro ve benzerini almıştır."

Başarılarının gizlerinden ikincisi ise 'Kütüphanecilerin Babası' olmasıydı. Eskiden kitaplıklarda çalışanlar şu üç kaynaktan geliyordu denilebilir: İl ve ilçelerdeki özel idare ve belediyelerce kitaplıklara verilen memurlar. Çoğunluk bunlardaydı. Bakan-

lığın kadrolu memurları. Ve az sayıda Bakanlıkça öğretmenliği sakıncalı görülerek kitaplıklara iteklenmiş öğretmenler. (Yazma kütüphanelerimizde eskiden beri görev yapan hafız-ı kütüpleri saymadım, çünkü bunların sayısı giderek azaldı). Aziz Berker, bunların tümünün sorunlarına eğilir, hepsine arka çıkar ve gerektiğinde, onları savunurken ilgililere, ne denli üstün olurlarsa olsunlar, çatardı da. Bir gün valilerden biri "Kütüphanenizde görevli öğretmene ben olumlu sicil verdim" deyince A. Berker köpürür: "Benim öğretmenime kötü mü diyecektiniz yoksa" diye bağırmağa başlar valinin odasında. Vali onu yatıştırana değin akla kararı seçer.

Başarılarının bir başka kaynağı da kütüphaneciliği yaşayan insan olmasıydı. Düşünülün ki, o bayramlarının çoğunu Anadolu'daki kitaplıklarda tek başına geçirirdi. İşte onun bu kitaplık sevgisidir ki, ülkede, olanaklar zorlanarak pek çok kitaplığın doğmasını, kitaplık yaptırma ve yaşatma derneklerinin kurulmasını, köylerde bile kitaplık açılmasını, atlarla, eşeklerle, özel olarak yaptırılmış at arabalarıyla kırsal yörelere değin kitap ulaştırılmasını sağlamıştır. Son zamanlarda, özellikle çocuk kitaplıklarına eğilişi onun bir tür tutkusu olmuştu.

KENDİNİ YETİŞTİREN KİŞİ

Aziz Berker, kütüphanecilik öğrenimi görmemişti. Ama bilgiye açık, bilime son derece saygılı, özellikle ileri fikirlere karşı sevgi ve eğilimi olan bir insandı. Yani günümüzde bir bilim dalı

olan kütüphanecilik alanında o kendi kendini yetiştirmişti. Göreve başlayışından çok sonra açılan kütüphanecilik kürsüsü ile kurduğu olumlu ve sıcak diyalog da bunu kanıtlar. Gerçekte o bir bürokrat idi, ama işine ömrünü adanmış bir bürokrat. Çünkü o, ülke kalkınmasında kitaplıkların çok önemli bir yeri olduğuna inanıyor ve bunu bütün meslektaşlarına aşılıyordu. Ankara'daki Alman kitaplığı gibi, kitaplıkların her tür kültür etkinliklerinin merkezi olması gerektiği kanısındaydı. Ürgüp, Niğde ve Kayseri kitaplıkları bunun örnekleriydi. Hele İzmir'deki 'İl Halk Kitaplığı' Avrupa kitaplıkları benzeri çağdaş bir halk eğitimi merkeziydi. En çok üzüldüğü ise, yurdun çeşitli bölgelerinde, kendi gibi yaşamını kitaplıklara adanmış olan kütüphanecilerin saygınlıklarının azalacağı olasılığıydı. Böyle bir sonuç kitaplıkların giderek etkinliklerini yitirmelerine yol açabilirdi. Hemen her yazısında kitaplıkların birer 'Fonksiyonel Eğitim' kurumu olduğunu büyük harflerle yazıyor ve tüm konuşmalarında bu gerçeği vurguluyordu. Kuşkusuz bu inançtaki Aziz Berker'den başka türlü de beklene mezdi.

Ve, bugün Türkiye'de onun yetiştirdiği, eli kalem tutan hayli kütüphanecisi var. Ayrıca onunla çalışmış, mesleği kütüphanecilik olan dostlar var. Hatta bunlardan kimileri kendisiyle, yalnız iş değil, gönül birliği de yapmıştı.

Beklenirdi ki, aradan geçen bu 15 yıl içinde Aziz Berker'i onlar değerlendirsin.

